

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

Cilt: 4 Sayı: 2 Ağustos 2021

ss. 571-594

Makalenin Geliş

Tarihi

08/07/2021

Makalenin

Kabul Tarihi

09/08/2021

Yayın Tarihi

30/08/2021

17. YÜZYIL ŞAİRİ MEVCİ'NİN KASİDE-İ KALEMİYYE VE KASİDE-İ HEREMİYYE ADLI İKİ MESNEVİSİ

Ahmet ALKAN¹

ÖZET

Asıl adı Mehmed olan Mevcî 17. yüzyıl şairlerindedir. Doğum tarihi hakkında bilgi bulunamayan şair hakkında birkaç tezkire bilgi vermiştir. Kendisi, hayatını uzun yıllar çeşitli devlet kademelerinde görev yaparak geçirmiş, sonunda vezirlik makamına kadar yükselmiştir. Mevcî'nin hayatı hakkında verilen bilgiler tezkirelerde sınırlı olsa da gerek şiirlerinde kendisiyle ilgili bahsettiği hususlardan gerekse Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi'nin hakkında verdiği malumatlardan şairin hayatı hakkında bazı ipuçları elde edilebilmektedir. Kafzâde Fâizî, tezkiresinde Mevcî'nin divanı olduğunu ifade etse de bugün bu eser ele geçmemiştir. Mevcî'nin Lokman Hekim'in üç yüz nasihatını içeren *Nazmü'l-Habîb Fî-Nushû'l-Lebîb* adlı bir mesnevisinin yanı sıra çalışmamıza konu olan iki şiir de dâhil olmak üzere şu ana kadar tespit edilebilen üç mesnevisi bulunmaktadır.

Bu çalışmada Mevcî'nin *Kasîde-i Heremîyye* ve *Kasîde-i Kalemîyye* adlı iki mesnevisi incelenmiştir. Bunlardan *Kasîde-i Heremîyye*'de yaşlılık konusu ele alınmış, yaşlılığın insanda meydana getirdiği kötü durumlar ve gençliğin kıymeti gibi konulardan bahsedilmiştir. *Kasîde-i Kalemîyye*'nin ise giriş kısmı kalemin sorulduğu bir lügaz

¹ Dr. Milli Eğitim Bakanlığı, ahmetalkan-1989@hotmail.com ORCID ID: 0000-0002-5826-6632

olarak düzenlenmiş ve eserde kalem merkez alınarak devrin Sultanı IV. Murad'ın övgüsünde bulunulmuştur. Çalışmada mesnevi nazım şekli üzerine kısa bir girişle bilgi verilmiştir. Sonrasında çeşitli kaynaklardan elde edilebilen verilerden hareketle Mevcî'nin hayatı hakkında bilgiler aktarılmış, çalışmaya konu olan her iki mesnevisi içerik, nazım şekli, vezin, kafiye, redif gibi özellikler açısından incelenmiştir. Makalenin sonunda ise her iki metnin transkripsiyonlu metni verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevcî, Kaside-i Kalemîyye, Kaside-i Heremîyye, kalem, lügaz.

17TH CENTURY POET MEVCÎ'S TWO MAHTNAWIS NAMED KASÎDE-İ KALEMÎYYE AND KASÎDE-İ HEREMÎYYE

ABSTRACT

Mevci, whose real name is Mehmed, is one of the 17th century poets. There is no information about his date of birth. Only a few biographies gave information about the poet. He spent his life working in various government positions for many years and eventually rose to the position of vizier. Although the information about Mevcî's life is limited in the biographies, some clues can be obtained about the poet's life both from the issues he mentions in his poems and from the information about him given by Topçular Clerk Abdülkadir Efendi in his history. Although Kafzâde Fâizî states in his biography that Mevcî has a divan, this work has not yet been found to this date. Mevcî has three mesnevis that have been identified so far, including two poems that are the subject of our study, as well as a mesnevi named *Nazmü'l-Habîb Fî-Nushû'l-Lebib*, which includes three hundred advices of Lokman Hekim. In this study, two mesnevis of Mevcî named *Kasîde-i Heremîyye* and *Kasîde-i Kalemîyye* were examined. In *Kasîde-i Heremîyye*, the issue of old age was discussed, and the major problems caused by old age and the value of youth were mentioned.

On the other hand, the entrance part of *Kasîde-i Kalemîyye* was arranged as a glossary where the pen was asked, and the pen was the center of the work, and the Sultan of the period IV. Murad was praised. In this study, information as a short introduction on the mesnevi verse form was given. Afterwards, based on the data obtained from various sources, information about Mevcî's life was presented, both mesnevis that were the subject of the study were tried to be examined in terms of content, verse style, meter, rhyme and redif, and the translation was transcribed into writing.

Keywords: Mevcî, kaside-i Kalemîyye, kaside-i heremîyye, pen, lügaz.

GİRİŞ

Mesneviler, klasik Türk edebiyatının en önemli anlatı kaynaklarından. Arap edebiyatında “urcûze, İran edebiyatında “mesnevî” olarak adlandırılan, Türk edebiyatına da İran edebiyatından geçmiş bu nazım şekli ile aşk, siyaset, tasavvuf, ahlak vb. konulu birçok eser yazılmıştır. Klasik Türk edebiyatının en değerli eserlerinin birçoğu bu nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Her beytinin kendi arasında kafiyeli olmasıyla şairlere daha geniş bir hareket alanı sağlayan mesnevi nazım şekli ile hemen her konuda eser meydana getirilebilmiştir. Temelde giriş, konu ve bitiş olmak üzere üç bölümden oluşan mesneviler, genelde uzun anlatıları konu aldığından çoğunlukla aruzun kısa kalıplarıyla yazılmıştır.

Mesneviler, ele aldıkları konuya göre tasnif edilebilir. İçerisinde çok kısa olanları olmakla birlikte beyit sayıları binlerle ifade edilen tarihler, ilmî ve kültürel eserler, aşk mesnevileri, şehrengizler, sûr-nâmeler, öğretici, dîni, ahlâkî ve tasavvufî konular, sergüzeşt-nâmeler vs. bu tasnife örnektir (Kartal, 2013: 15).

Çalışmaya konu olan Mevcî'nin de aruzun kısa kalıplarıyla kaleme alınmış iki mesnevisi bulunmaktadır. Bu mesnevilerden biri kalemde yola çıkılarak dönemin padişahının övgüsü üzerine oluşturulmuş, diğerinde ise ihtiyarlık konusu ele alınarak ihtiyarlığın insan üzerinde bıraktığı etkiler ve gençliğin değeri konu edilmiştir. İhtiyarlık ve kalem gibi iki muhtelif konu üzerine kaleme alınmış bu şiirler, küçük hacimli olarak nitelendirilebilecek mesneviler arasındadır. Yukarıda örnekleri verilen genel konuların yanında ihtiyarlık ve kalem gibi genel mesnevi konuları dışındaki iki hususun mesnevi nazım şekliyle kaleme alınması mesnevilerin konu yelpazesinin genişliği hakkında da ipucu verebilecek niteliktedir.

1. Mevcî (Defterdâr Mehmed Paşa)

Mevcî'nin hayatı hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Şair hakkında birkaç tezkirede bilgi bulunmakta ve şiirlerinden örnek vermektedir. Doğum tarihi ile ilgili kaynaklarda bilgi bulunmamakta ancak *Kasîde-i Kalemîyye*'nin bir beytinden şairin hayatı hakkında bazı ipuçları elde edilebilmektedir:

Mevcîyem ihsânunıñ cüyendesî

Çapununıñ pencâh sâle bendesî (93)

Beyitteki “pencâh sâle” ifadesi abartıyla ya da yaklaşık bir tahminle bile söylenmiş olsa, Mevcî'nin uzun yıllar devlet hizmetinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Buradan hareketle küçük yaşlarda devşirilmiş olsa bile bu şiiri kaleme aldığı sırada 60'lı yaşlarında olduğu söylenebilir.

Asıl adı Mehmed olan Mevcî, eğitimini tamamladıktan sonra mukâtaa eminliği², beylerbeylik³, defterdârlık⁴ gibi görevlerde bulunmuştur. Defterdâr-ı şikk-ı evvel makamına yükseldikten sonra vezirlik payesiyle çırak olmuştur (Kaplan, 2014). *Sicill-i Osmânî*'de şairliğinin yanında münşi olduğu da belirtilir (Keskin vd, 1996: 189). Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi'nin tarihinde Mevcî'nin yaptığı görevlerle ilgili detaylı bilgiler bulunmaktadır. Mevcî, Abdülbâki Paşa'nın kethüdası iken yeniçeri ağası olmuş, sonradan başdefterdarlık görevine getirilmiştir (Yılmaz, 2003: 1049). Halep ve Diyarbakır'da kısa sürelerle bulunduğu bilinen Mevcî'nin, Bağdat kuşatmasında yer aldığı, çocuklarının sünneti için üç gün süren bir şenlik yaptığı ve başdefterdarlıktan azledildiği bu eserde belirtilmiştir (Yılmaz, 2003: 1084; 1094; 1141; 1175). Mevcî'nin ölüm tarihi olarak hicrî 1053/ m. 1643 yılı verilir (Abdulkadiroğlu, 1999: 339; Keskin vd. 1996; 189). Tezkirelerde kendisinin zarif, nüktedan bir kişiliğe sahip olduğu ve hattatlığının da bulunduğu ifade edilmiştir (Kaplan, 2014).

Kaf-zâde Fâ'izî, tezkiresinde Mevcî'nin divan sahibi olduğunu kaydeder (Kayabaşı, 1997: 509). Ancak eser bugün elde değildir. Şairin aynı zamanda Lokman Hekim'in yüz öğüdünün nazmen kaleme alındığı *Nazmü'l-Habîb Fî-Nushü'l-Lebîb* adlı bir mesnevisi vardır (SÜ Aşir Efendi, 438: 33^b-44^a). Bunun dışında *Nesebnâme-i Habîb-i Hudâ* adlı 78 beyitlik Farsça nesebnâmesi bulunmaktadır (SÜ Aşir Efendi, 438: 31^b-33^b). Çalışmamıza konu olan iki şiirinden ve *Nazmü'l-Habîb Fî-Nushü'l-Lebîb* adlı mesnevisi ile nesebnâmesinden hareketle şairin Arapça ve Farsça bildiği, akıcı bir üsluba sahip olduğu, atasözü ve deyimleri şiirde başarılı bir şekilde kullandığı söylenebilir.

2. Mevcî'nin Mesnevileri

Mevcî'nin iki mesnevisi çalışmamızın konusudur. Her iki mesnevi de Süleymaniye Kütüphanesi Aşir Efendi 438 numaralı mecmuada bulunmaktadır. Bunlardan *Kasîde-i Heremiyye* mecmuanın 45^b-46^b; *Kasîde-i Kalemiyye* ise 46^b-48^a varakları arasındadır. *Kasîde-i Heremiyye*'nin konusu yaşlılık ve yaşlılığın insan üzerindeki etkileri olup 44 beyitten müteşekkildir. *Kasîde-i Kalemiyye* ise IV. Murad'ın övgüsünde kaleme alınmış olup giriş bölümü lügaz olarak düzenlenmiştir. Mesnevi 98 beyittir. Aşağıda her iki

² Mukâtaa, hazineye ait bir kısım vergilerden oluşmuş mâli birimin adıdır (Genç, 2006: 129). Mukâtaa emini, mukâtaanın idaresinden sorumlu maaşlı memurdur.

³ Osmanlı Devleti'nde eyaletlerin başında bulunup askeri ve mülki yetkilere sahip olan memurlardır (Pakalın, 1993: 216).

⁴ Osmanlı Devleti'nin mâli işlerinin başındaki memurlara verilen addır (Pakalın, 1993: 411).

mesnevi de içerik ve yapı özellikleri açısından incelenmiş ve transkripsiyonlu metinleri verilmiştir.

2.1. Kasîde-i Heremiyye

Klasik Türk şiirinde mesneviler genellikle uzun anlatıların aktarıldığı nazım şekilleridir. Bununla birlikte daha az beyitle değişik konuların işlendiği küçük mesneviler de bulunmaktadır. *Kasîde-i Heremiyye* de bu şekilde kaleme alınmış bir eserdir. Eser, mesnevi nazım şekliyle yazılmış olmakla birlikte mecmuada eserin başlığı kasîde olarak verilmiştir. Bu başlıklandırmanın müellife mi yoksa müstensihne mi ait olduğunu bilmemekle beraber eserin konusunun dikkate alınarak yapıldığını düşünmekteyiz. Şiirin ismi olan herem “kocamak, yaşlanmak, ihtiyarlamak” gibi anlamlara gelmektedir. Mevcî, 44 beyitlik şiirinde, yaşlılık ve yaşlılığın insan hayatında meydana getirdiği durumlar üzerinde durmuş; gençlik zamanları ile yaşlılık hallerini kıyaslama yoluna gitmiştir. Bu kıyaslama üzerinden gençken zaman, sağlık, kuvvet gibi değerlerin kıymetini bilme hususunun önemini vurgulamıştır. Yaşlılığın vücutta meydana getirdiği fiziksel değişimler ve bu değişimlerin gençlikle kıyaslanması mesnevinin hareket noktasını oluşturmaktadır. Yaşlılıkla birlikte saçların beyazlaması, yüzde çıkan çizgiler, kulakların duymaması, vücudun titremeye başlaması, dişlerin dökülmesi, gözlerin görmemesi bu değişimlerden bazılarıdır. Şaire göre bunlar insanoğlu için ibret alınması gereken şeylerdir:

*Bes degül mi nezîr-i şeyb ü herem
Sebeb-i 'ibret-i benî âdem (14)*

Şair, sonrasında gençlik zamanında yapıp yaşlılıkla birlikte artık yapılamayan içki ve eğlence meclisleri, arkadaş sohbetleri gibi hususlardan bahsetmektedir:

*Tâzelikte o pîr-i köhne kumaş
Hiç kaldurmaz idi meyden baş (24)*

*Yâd kıldıkda şöhet-i yârı
Reşkden ağızınuş akar yarı (19)*

Şair, bütün gençlik heveslerinin gelip geçici olduğunu, dünyaya ve onun zevklerine aldanılmaması gerektiğini, asıl önemli olanın doğru davranışlarda bulunmada, Allah'a ibadet etmede ve ihlasta olduğunu ifade etmektedir:

*Sarı dünyā ile didüm mi alış
Otuz iki dişün çıkınca çalış (32)*

*Pek tayanma ‘aşāra iy ‘āšī
Nefsüne mahlaş eyle ihlāşı (38)*

*Dahı kaldurma baş rükū‘undan
Hāzret-i Hālik’a huzū‘undan (43)*

2.1.1. Şekil

Eser mesnevi nazım şekliyle yazılmış olmakla birlikte mecmuada eserin başlığı kaside olarak verilmiştir. Müellifin ya da müstensihin böyle bir isimlendirmeye gitmesinde eserin konusunun ön planda olmasının etkili olduğunu düşünmekteyiz.

2.1.2. Vezin

Eser, hafif bahrinin *fe’ilâtün mefâ’ilün fe’ilün* kalıbıyla kaleme alınmıştır. Bu kalıp, ilk ve son tefilesi değiştirilerek *fâ’ilâtün mefâ’ilün fa’lün* şeklinde takti edilebilmektedir. Şiirdeki beyitlerin bir kısmı bu taktiye uymaktadır. Eserde imâle, vasl ve zihaf gibi vezin kusurları bulunmaktadır.

İmâle-i maksûr:

*Çün ola güm femünde bir dendân
Virür ol genc-i ‘ıyşunı nokşân (6)*

İmâle-i Memdûd (med):

*Yād kıldıkda şohbet-i yârı
Reşkden ağzıunı akar yarı (19)*

Vasl:

*Bir ayağ üzre bir ayağ çeken
Ayağun şimdi çekmez oldu sen (22)*

Zihaf:

*Ger kîse-i kemānçe kadd-i dü-tā
İste mızrāb-ı nağme elde ‘aşā (36)*

2.1.3. Kafiye

Metinde kafiye-i mürdefe, kafiye-i mücerrede, kafiye-i mukayyede, kafiye-i müessese gibi farklı kafiye çeşitleri kullanılmıştır. Ridf harfinin bulunduğu kafiye, kafiye-i mürdefedir:

*Gerden-efgende hemçü-bütîmâr
Ya'ni hâkka boyun virür nâ-çâr* (10)

Kafiye-i mücerrede yalnız revî harfi ile yapılan kafiyedir. Metinde bu şekilde kafiyelenmiş beyitler bulunmaktadır:

*Ola çünkim zarîr-i pîr-i köhen
Göz yumar bi'z-zarûre dünyâdan* (12)

Kafiye-i mukayyede kayd harfinin bulunduğu kafiyedir. Metinde örnekleri bulunmaktadır:

*Teng olursa niçün çekersin renc
'Ömr-i dehründeki serây-ı senc* (27)

Tesis harfinin bulunduğu kafiyeye müesses kafiye denir. Metinde örnekleri bulunmaktadır:

*Olsa reftârına hâlel hâşıl
Niçe ser-menzile olur vâşıl* (3)

Bunlar dışında metinde görülen bir diğer kafiye şekli de cinaslı kafiyedir:

*Yâd kıldıkda şohbet-i yârı
Reşkden ağızınuñ akar yarı* (19)

Bazı şiirlerde dize sonlarındaki kafiye dışında beyitte birbirine paralel kelimelerin de kafiye oluşturduğu görülür. Bu tip kafiyeye zü-kafiteyn denir. Metinde bu tür kafiye ile kafiyelenmiş beyitler de bulunmaktadır:

*Telme-i sağr-ı zindegânîdür
Raĥne-i beyt-i şadumânîdür* (7)

2.1.4. Redif

Metinde ek ve sözcük düzeyinde redifler kullanılmıştır. Beyitlerde redif kullanımının düşük olduğu görülmekle birlikte redif olarak genellikle ekler tercih edilmiştir:

*Çekmek ol yâyı hayli müşkildür
Yeke pây-ı aşâda dergildür* (34)

Metinde redif sözcük olarak da kullanılmıştır:

*Şakalun gibi yüziñ ağ olsun
Şâm-ı tã'atde şeb-çerâğ olsun* (17)

2.2. Kaside-i Kalemîyye

2.2.1 İçerik

Eser doksan sekiz beyitten meydana gelmektedir ve adı kasîde olarak belirtilmesine rağmen mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmıştır. IV. Murad'a hitaben yazılan mesnevinin 1-79 beyitleri arası kalemin sorulduğu bir lügazdır. Şiirin ilk beyti lügazlarda kullanılan soru kalıplarıyla başlar:

*Ol nedür kim lâğar ü zerd ü zebün
Çāh-ı Bābilde mu'allağ ser-nigün (1)*

Klasik Türk şiirinde bazı kasîdelerin nesib bölümlerinin lügaz olarak kaleme alındığı bilinmektedir (Dilçin, 1999). Mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmış bu şiirin 79 beyitlik uzun giriş bölümü de lügaz olarak düzenlenmiştir. Bu bölümde kalem, hangi maddelerden yapıldığı, kalem haline gelebilmesi için geçirdiği işlemler, hangi işlerde kullanıldığı, kimlerin onu kullandığı ve onu kullananlara sunduğu imkanlar gibi farklı açılardan ele alınmıştır.

*Kesmeyince başını tā söylemez
Habs iderler anı hîç içmez yemez (4)*

*Çeşme-i mā'ü'l-ḥayātun 'aynıdur
Dūde-i faẓl ü nükatun zeynidür (19)*

*Kūfe vü Bağdād'a oldur rābiṭa
'Āşık u ma'şūka oldur vāsıta (23)*

*Nāla döndürmüş kadın dünyā gamı
Dā'im egninde libās-ı mātemi (39)*

Bunun yanında kalem, şekli göz önüne alınarak ve özellikle teşbih ve kişileştirme sanatları kullanılarak çeşitli tablolar altında muhatabın zihninde canlandırılmaya çalışılmış ve 79. beyitte adı söylenmiştir.

*Çünkü zāhir oldı mānend-i 'alem
N'ola māhir olsa vaşfında kalem (79)*

80-92. beyitler arasında dönemin padişahı IV. Murad konu edilmektedir. Bu beyitlerde padişah mizacı, davranışları ve asayişini sağlamada yaptıkları açısından övülmektedir:

*Mālik-i seyf ü kalem kehfü'l-'ibād
Rūh-ı 'ālem Ḥazret-i Sultān Murād (82)*

*İhtisāb-ı Hüsvrev ü 'ālī-neseb
'Ālem içre bī-edeb kor mu 'aceb (86)*

93-98 beyitleri arasında dua bölümü yer almaktadır. Şair, bu bölümde padişahın ihsanda bulunmasını istemekte ve padişah için duada bulunmaktadır:

Pādişāhā hālūme eyle nigāh
H̄vār u zārem bī-kes ü bī-dest-gāh (93)

İdelüm bu mertebeyle iktifā
Kārımız şāha du‘ā olsun du‘ā (97)

2.2.2. Şekil

Kasīde-i Kalemīyye mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmış olmasına rağmen kasīde özellikleri taşımaktadır. Şiirin başlığında eserin adı *Kasīde-i Kalemīyye* olarak belirtilmiştir. Ancak *Kasīde-i Heremīyye*'de olduğu gibi bu isimlendirmenin içerik ön plana alınarak yapılmış olması ihtimal dahilindedir.

Eserde kalemin lügaz olarak sorulduğu bölüm 79 beyitle geniş bir yer tutmuştur. Bunda şairin kalemi, daha sonra övgüsünü yaptığı padişahın vasıflarını yazmada bir araç olarak göstermesi etkili olmuştur. Eserde methiye (79-92) ve dua (93-98) bölümleri bulunmakta son beyitte şair mahlasını kullanmaktadır.

2.2.3. Vezin

Metin remel bahrinin *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı ile kaleme alınmıştır. Beyitlerin birçoğu bu kalıba uygun yazılmış bununla birlikte bazı yerlerde vasl ve imâleye başvurulmuştur. Yine vezin hatasının bulunduğu yerler de göze çarpılmaktadır.

İmâle-i maksûre:
Cünbüşine oldı vābeste hemîn
Şīve-i taşvīr-i nakḫāşān-ı Çīn (16)

Bazı Türkçe kelimelerde med yapıldığı bilinmektedir (TAŞ: 2008). Aşağıdaki beyitlerde Türkçe iki sözcükte med yapılmıştır:

Yazdur vāsfında anuḡ bir kitāb
K'ide bu mestüreden ref'-i ḫicāb (77)

Şāh-veş müstevcib-i i'zāz olur
Aḡ atlas anḡ pāy-endāz olur (56)

Vasl:

Gāḡ olur tābūta ḡorlar cismīni
Çıkarurlar dūdesin bil ismīni (3)

2.2.4. Kafiye

Kasîde-i Kalemiyye'de çeşitli kafiye türleri kullanılmıştır. Kafiye-i mürdefe, kafiye-i mücerrede, kafiye-i mukayyede ve kafiye-i müessese bunlardan bazılarıdır. Reviden önce ridf harfinin bulunduğu kafiye türü kafiye-i mürdefedir. Mesnevide en çok bu kafiye türü kullanılmıştır:

Ol nedür kim lâğar ü zerd ü zebûn
Çâh-ı Bâbilde mu'allağ ser-nigûn (1)

Kafiye-i mücerrede sadece revî harfi ile yapılan kafiyedir:

Kim zebânın kaç' iderler dem-be-dem
Hem iderler hûn-ile âlûde fem (6)

Kafiye-i mukayyede kayd harfinin bulunduğu kafiyedir:

Bir nedîm-i rinddür güftârî remz
Nâkil-i aḥbârdur lîk ehl-i ğamz (5)

Metinde en az rastlanan kafiye çeşidi, kafiye-i müessesedir. Tesis harfinin bulunduğu kafiyeye denir:

Nây-veş bağıri yanık 'âşıkdur ol
Râst-güy ü râst-rev şâdıkdur ol (46)

Klasik şiirde mısra sonundaki kafiye dışında alt ve üst dizelerde birbiriyle paralel bir şekilde kafiyeli olan kelimelerin bulunduğu beyitlere zü-kâfiteyn denir. Metinde bu şekilde yapılmış kafiye bulunmaktadır:

Hem odur miftâh-ı rızk-ı kâmilân
Hem odur seyyâh-ı milk-i dâsitân (44)

2.2.5. Redif

Metinde Türkçe, Arapça, Farsça ek ve kelimelerle redif yapılmıştır. Rediflerde genel olarak ekler tercih edilmiştir:

Mevcîyem iḥsânunıñ cüyendesî
Ḳapununıñ pencâh sâle bendesî (94)

Bazı beyitlerde redif kelime olarak yer alır:

Gâh tûḫî-veş olur minḳârî surḥ
Gâh ser tâ-pây cism-i zârî surḥ(17)

3. Dil ve İmla Hususiyetleri

Kasîde-i Kalemîyye ve *Kasîde-i Heremîyye* adlı şiirlerde bazı dil ve imla hususiyetleri göze çarpmaktadır. Bunların başında Farsça eklerin ve edatların kullanımı gelmektedir. “Tâ, çü, be, ber” gibi ekler ve edatlar metin içerisinde Farsçadaki görevleriyle kullanılmışlardır. Bunlar arasında en sık kullanılanı “tâ” edatıdır. Yine “pencâh sâle” örneğinde olduğu gibi bazı Farsça ibareler de metin içerisinde kullanılmıştır. Bunlara ek olarak şair mesnevilerinde Arapça, Farsça beyitlere de yer vermiştir. *Kasîde-i Heremîyye*’deki beyitlerin dördü Farsça biri Arapçadır.

Metin sentaksında vezin gereği tasarruflarda bulunulmuştur. Örnek vermek gerekirse “*Şâm’a tâ Bağdâd’dan hükmi geçer*” ifadesinde olduğu gibi “*Tâ Bağdâd’dan Şâm’a hükmi geçer*” olması gereken deyim vezne uydurulmak amacıyla kelimelerin yeri değiştirilerek kullanılmıştır.

Metinde bazı kelimelerde hareke kullanılmıştır. Bu harekelemeler, metindeki yanlış okumaların önüne geçmiş ve yazarın telaffuzdaki tasarruflarını ortaya çıkarmıştır. Bununla beraber metindeki yanlış yazımlarda ve veznin uymadığı noktalarda tarafımızca gerekli eklemeler köşeli parantezle belirtilmek suretiyle yapılmıştır.

4. Nüsha Tavsifi

Mecmua, Süleymaniye Kütüphanesi Aşir Efendi 438 numarada kayıtlı olup toplam 139 varaktır. Yazmada başlıklar kırmızı, diğer metinler siyah mürekkeple kaleme alınmıştır. 1^a’da Mustada Aşir Efendi’nin mührü bulunmaktadır. Yine 1^a’da Mustafa Aşir Efendi tarafından hicri 1162/1749 senesi kayıt düşülmüştür. Aşir Efendi bu varakta eserin, babasının kitaplarından olduğunu ve kendisi tarafından vakfedildiğini belirtmiştir. 1^b’de eserin talik yazıyla kaleme alındığı belirtilmiş ve içindeki eserlerin adlarıyla sayfa numaralarını belirten bir fihrist verilmiştir. Fihristin başlığında “Bu mecmû’a-i matbu’da olan beyân olunur” yazmaktadır. Mecmuanın içeriğinde şu eserler yer almaktadır: 2^b-9^a arasında Yeni Pazarlı Vâ’lî’ye ait *Hadîs-i Şerîf*; 10^b-30^a arasında Hakânî’ye ait *Hilye-i Şerîf*; 31^b-33^b arasında Mevcî’ye ait *Nesebnâme-i Habîb-i Hudâ*; 33^b-44^a arasında Mevcî’ye ait *Nazmü’l-Habîb Fî-Nushü’l-Lebîb* adlı mesnevi; 45^b-46^b arasında çalışmanın konusunu teşkil eden Mevcî’ye ait *Kasîde-i Heremîyye* ve 46^b-48^a arasında Mevcî’ye ait *Kasîde-i Kalemîyye*; 49^b-52^b arasında Cevâbî’ye ait *Kasîde der-Na’at-ı Şerîf*; 53^b’de *Der-Tarîf ü Tavsîf-i Hatt-ı İsneyn Aşere* adlı yazı çeşitlerinden bahseden şairi meçhul bir şiir; 54^b-67^b arasında Feridüddin Attar’ın *Bülbülnâme* adlı Farsça mesnevisi; 68^b-72^a arasında çeşitli şehirlerin coğrafi özellikleri ve iklimlerinden bahseden *Mesâhat-ı Hendesiyye* adlı mensur eser; 73^b-132^b arasında Farsça

atasözlerinin açıklamalarını içeren *Durûb-ı Emsâl-i Farsî* adlı mensur Farsça eser ve 133^b-139^b arasında Adnî'ye ait bir kasîde bulunmaktadır.

Metin

[45^b] *Kaşîde-i Heremiyye li-Mevlânâ Mevcî Pâşâ el-Merhûm*

Fe'îlâtün mefâ'ilün fe'îlün (Fâ'îlâtün mefâ'ilün fa'lün)

Remel ..-/-.-/-.-

1. Merd odur tâzelikte ide ferâğ
Aşmaya lahn-ı muṭribâna kulağ
2. Herem itdikde şorjra anı aşamm
Sâğırîn şıfına olur munzamm
3. Olsa reftârına hâlel hâşıl
Niçe ser-menzile olur vâşıl
4. Ra'şe-nâk olıcağ vucûd-ı 'azîz
Eldeki câm-ı 'ayş olur lebrîz
5. O zamân zâyıkuñda iy fertût
Bir olur ta'm-ı tût ile hartût
6. Çün ola güm femüñde bir dendân
Virür ol genc-i 'ayşuñna noḡşân
7. Telme-i sağr-ı zindegânîdür
Raḡne-i beyt-i şādumânîdür
8. Besdür olsa usunda sinn-i cedîd
Pîr-i fânî dehânına fânîd
9. Tatlı özlerse küdgâne eger
İşte halvâsı eñsesinde ḡoḡar
10. Gerden-efgende hemçü-bütîmâr
Ya'ni Haḡḡ'a boyun virür nâ-çâr
11. Olıcağ pîç pîç pîşânî
Nefse çîn-i cebîndür erzânî
12. Ola çünkim zarîr-i pîr-i köhen
Göz yumar bi'z-zarûre dünyâdan

13. Olsa güim-geşte-râh-ı şâm-ı heves
Meş'al-i şeyb-re's bedreka bes
14. Bes degül mi nezîr-i şeyb ü herem
Sebeb-i 'ibret-i benî Âdem
15. Telh ise ger kelâm men enzer
Ma'zeret-h'âhidür fe-kad a'zer⁵
16. Zehebü'l-atıyebânu zevk iden er
Bağiye'l-ertabâna ter mi düşer
17. Şakalun gibi yüzün ağ olsun
Şâm-ı tã'atde şeb-çerâğ olsun
18. Yeter oldı diyü nigâh-ı habîb
Dîdençe çekdi şeyb perde-i şîb

[45^a]

19. Yâd kıldıkda şöhet-i yârı
Reşkden ağzınun akar yarı
20. Belki ahd-i şebâbı yâd itdün
Kim nem-i çeşmürji ziyâd itdün
21. İstimâ'-yı muğanni mi maşşud
Kıl enîniün be-cây-ı nağme-i 'ud
22. Bir ayağ üzre biñ ayağ çeken
Ayağun şimdi çekmez oldun sen
23. Şimdi gör pâyidâr olur mu ayağ
Çek elün imdi sen de eyle ferâğ
24. Tâzelikde o pîr-i köhne kumaş
Hiç kaldurmaz idi meyden baş
25. Belini şimdi bükdi bâr-ı meşîb
Eyledi bi'z-zarûre meyl-i nişîb
26. At kulağın çeker misin dahı sen
Çekerin hırşunja kulağ hele ben

⁵ "Men enzer fekad a'zer" (Uyaran mazur görülür) anlamındaki Arap atasözüdür (e3arabi: 21.12.2020).

27. *Teng olursa niçün çekersin renc
‘Ömr-i dehrüñdeki serây-ı senc*
28. *Yok eşer arz-ı tende huzretten
Çüb-ı na‘na‘a benzemiş gerden*
29. *Dem-i pā-leğz ü lerziş-i serdür
Başuñı şalma pür-ħaṭar yerdür*
30. *Bād-ı serd-i fetā olınca vezān
Āb-ı bīnī revādur olsa revān*
31. *Saḡa dünyā-y-ile didüm mi alış
Otuz iki dişüñ çıkınca çalış*
32. *Saḡa besdür bu müy-ı jülīde
Düşme cehd-i bütān ile ta‘kīde*
33. *İñhināk içre gelse tīr-i kader
Kubbe-i püştüñ ola şanma siper*
34. *Çekmek ol yāyı hayli müşkildür
Yeke pāy-ı ‘aşāda dergildür*
35. *Za‘fdan nālişüñ rebābuñ tüt
Şavt-ı şebbābe-i şebābuñ tüt*
36. *Gerek ise kemānçe kadd-i dü-tā
İste mızrāb-ı nağme elde ‘aşā*

[46^b]

37. *Seg-i nefsiñ hucüm iderse eger
İttikā itdüğün ‘aşā neyler*
38. *Pek ṭayanma ‘aşāña iy ‘āşī
Nefsiñe mahlaş eyle ihlāşī*
39. *Yeter itdüñ yeter yetür sehvi
Daḡı terk eylemez misin lehvi*
40. *Sen de iy pīr-i ‘āşī-i ‘āciz
Biz de tevfiķ-i Ĥaḡḡ’a muḡtācız*
41. *Er iseñ urma dem cüvānīden
Baḡş-i şahbā-yı ercuvānīden*

42. *Dağı kaldurma baş rükû'undan*
Hzret-i Hâlık'a huzû'undan
43. *Süy-i hammâra adım atma dağı*
Adımuña harâm katma dağı
44. *Mevciyâ* olmayınca setr-i Hudâ
Setr kılmaz redânı şeyni ridâ

3. Metin

Kaşide-i Kalemîyye

Fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün

Remel -.-/-.-/-.-

[46^b]

1. *Ol nedür kim lâğar ü zerd ü zebün*
Çâh-ı Bâbil'de mu'allak ser-nigün
2. *Gâh miskîniñ yarurlar başını*
Çeşme-âsâ akıdurlar yaşını
3. *Gâh olur tâbüta qorlar cismini*
Çıkarurlar düdesin bil ismini
4. *Kesmeyince başını tâ söylemez*
Habs iderler anı hiç içmez yimez
5. *Bir nedîm-i rinddür güftârı remz*
Nâkil-i aḥbârdur lîk ehl-i ğamz
6. *Kim zebânın kaḫ' iderler dem-be-dem*
Hem iderler ḥün-ile âlûde fem
7. *Ṭül kaddün ḥükmidür ol serseri*
Kim olur hem-ḥâbe-i ḥaşm-ı seri
8. *Oldı mînâdan anuñ pîrâheni*
Gitse 'anber-zâr olur pîrâmeni

[46^a]

9. *Bî-şadâ güftârı vardur zâhirâ*
İşidilir lîk Hindistânda tâ

10. Hem hırām itse o şūh-ı dil-rübā
Kākül-i müşgīnin eyler zīr-i pā
11. Bülbül-āsā hoş-nağamdur ol hümmām
Cümle ma‘lūmudur on iki maķām
12. Bülbül-i gūyādur ammā zāğ-reng
Gūyiyā bir dil-rübādur şūh ü şeng
13. ‘Andelīb-i gülşen-i her dem bahār
Kārıdur şayf u şitā şavt-ı hezār
14. Ya tarīķ-i Naķşibendīde bir er
Hızr-veş eyler hāzar içre sefer
15. Şan‘at-ı Māni vü Erjeng ansız
Şüret-i dīvāra beņzer cānsız
16. Cünbişine oldu vābeste hemīn
Şive-i taşvīr-i naķķāşān-ı Çīn
17. Gāh tūṭī-veş olur minķārı surh
Gāh ser tā-pāy cism-i zārı surh
18. Medh ü zemme eyler itlāķ-ı maķāl
İki dillü bī-vefā yārān mişāl
19. Çeşme-i mā’ü’l-hayātun ‘aynıdur
Dūde-i fażl ü nükātun zeynidür
20. Āb-ı hayvāna o cūyā-yı liķā
İtdi Zülķarneyn-veş zulmetde cā
21. Delve beņzer ka‘r-ı çāh-ı tārđan
K’ide iķrāc zülāl eş‘ārdan
22. Olsa bir āyīne-ruhsāra qarīn
Mīl ü mirāt āşikār olur hemīn
23. Kūfe vü Bağdād’a oldur rābıta
‘Āşık u ma‘şūķa oldur vāsıta
24. Sīnesidür dürc-i yāķut-ı kebūd
Hem dehānı ‘ıķr-rīz-i müşg ü ‘ūd

25. Şâh-ı ma' nâ duhteridür aña cāy
Dā'imā olsa sezā şırça serāy
26. Kim muhakkaç 'ışkını tahkik ider
Bezm-i Cem'de vaşlını ta'lik ider
27. Mîr-i ecvedden yakîn geldi baña
Sâha-i beyzâ kalem-revdür aña
- [47^b]
28. Kıl güzergâhında teşhîz-i fu'ād
Eyle bâğ-ı sünbül ü reyhânı yād
29. İtdi haqqā nesh-i kânûn-ı selef
Mülk-i dehre virdi dīvānı şeref
30. Gâh olur 'izzet-nişîn-i zāvîye
Ce'fi olur âb-ı feyze râvîye
31. Ser bürehne yalın ayak dāyimā
Ka'be-i maşşûda olur reh-nümā
32. Şüretā bir Edhemî derişdür
Lîk söyletseñ zebānı nişdür
33. Rind [ü] abdāl-ı ğazel-h'vān-ı zarîf
Gözi yaşlı bir riyāzet-keş harîf
34. Bir rakîku'l-kalb bir hālî derün
Bir mişâli mümteni' şāhib fünün
35. Hâzır-ı evkāt-ı hamse rûze-dār
Râki' vü sâcid muvalhîd tövbe-kār
36. Kâlib-ı ecvefle güyâ şürdur
Şavtı geh manzûm geh mensûrdur
37. İtse İsrâfil-i hikmet nefî-i neşr
Olur ervâh-ı me'ânî cümle haşr
38. Gerçi olur yürise giryân ü zār
Lîk olur başdığı yer hande-zār
39. Nâla döndürmiş kadın dünyâ ğamı
Dā'im egninde libās-ı mātemi

40. *Tāze haṭlarla hemīşe şoḥbeti*
Cāhilān katında lāl olur katı
41. *Cāhile kalbinde anurı ũkde-vār*
Līk olur ehl-i kemāle yār-ı ğār
42. *Rūz ü şeb kāmilleri hıdmet ider*
Līk olur cāhillere mār-ı dü-ser
43. *Ƙanda görse bir edīb-i nīk-rāy*
Ser-fürü eyler önjünde cebhe-sāy
44. *Hem odur miftāḥ-ı rızq-ı kāmilān*
Hem odur seyyāḥ-ı milk-i dāsitān
45. *Anı istihdām iden merzūḳdur*
Tercümān-ı ‘āşık u ma‘şūḳdur
46. *Nāy-veş bağırı yanık ‘āşıkdur ol*
Rāst-gūy ü rāst-rev şādıkdur ol
- [47^a]
47. *Bir nezāketden mürekkeḳ rinddür*
Rūḥ-veş seyyāḥ-ı Hind ü Sinddür
48. *Ḥāfız-ı cārī-i Ƙur’ān-ı ‘azīm*
Bende-i zengīdür adı müsta‘īm
49. *Bir nihāl-i huşık iken pür-mīvedür*
Serv-ḳad bir dilber-i pür-şīvedür
50. *Geh şevved ber-pā çü-serv-i ser-firāz*
Geh be-bālā pūş-ı dībā cilve-sāz⁶
51. *Mikoned gāhī dehān-ı nā-zebān*
Dem zi-ḫikmet mi-zened ‘ömreş der-ān⁷
52. *Bü’l-‘aceb şem‘ist ber-‘aks-i diğer*
Meyl-i pāyın mikoned düdeş niğer⁸

⁶ Bazen başı gökte servi gibi ayak üzerinde durur, bazen de üzerine güzel bir elbise örtülü görünür.

⁷ Hayatında bazen dilsizlerin dili olur, bazen de hikmetten bahseder.

⁸ Ters dönmüş çok tuhaf bir mumdur, aşağıya doğru meylederek dumanını izler.

53. *Ber-hilâf-ı şem' hâ-yı şeb-fürüz*
Ser-nigün sūzest ü şām ü rūz sūz⁹
54. *Kāmilüñ şāhin-i dest-āmūzıdur*
Hāzin-i gencīne-i meknūzıdur
55. *Hem hāzarda rūh-veş eyler sefer*
Şām'a tā Bağdād'dan hükmi geçer
56. *Şāh-veş müstevcib-i i'zāz olur*
Aķ atlas aña pāy-endāz olur
57. *Kāmil-i şāhib-lisān-ı Vā'ilī*
Revnaķ-efrūz-ı beyān-ı Bābilī
58. *Muntazırdur nuķına ehl-i edeb*
Söylese ağlar velī yudar 'aceb
59. *Dinse lāyık nāvdān-ı vāridāt*
Lūle-i fevāre-i āb-ı hayāt
60. *Bir ayakla seyr-i kūh ü deşt ider*
Ṭurdıǵı yerde cihānı geşt ider
61. *Vehve ya' dū ke'l-ciyādi'ş-şāfināt*
Cāriyü'l-aķkāmī fī-küllü'l-cihāt¹⁰
62. *Hey'eti miftāh-ı ebvāb-ı murād*
Cāy-gāhu zulle-i zātü'l-'imād
63. *Bülbül-i hoş-hece-i şīrīn-ḥitāb*
Ṭūṭī-i pür-nükte-i hāzır-cevāb
64. *Naḥl-i bāsıķdur o kad bī-biṣ ü kem*
Şāh-ı mercāndur yeḥūd ḡuṣn-ı bekam

[48^b]

65. *Bir siyeh-çerde güzeldür ol perī*
Var miyānında miyān-bend-i zeri
66. *Bir kalem barmaķlı yār-ı muḥterem*
Kaşları ser-sūre-i Nūn ve'l-ķalem

⁹ Gece yanan mumların aksine gece gündüz baş aşağı yanmakta olan bir mumdur.

¹⁰ "O, soylu koşu atları gibi koşuyor ve verilen hükümleri her cihete uyguluyor."

67. Çüb-ı mîzân-ı resen-bâz-ı fünûn
Hâr-ı çeşm-i câhil [ü] nâdân-ı dûn
68. Hem ‘imâd-ı hayme-i fazl ü neşîd
Hem zirâ‘-i şevb-ı dîbâ-yı sefîd
69. Nîze-i ser-tîz-i hayyâl-i hayâl
Hem ‘aşâ-yı Mûsâ-yı ‘ümvrân-mişâl
70. Şaykal-ı âyîne-i dil kâmile
Sûzen-i ten nişter-i reg câhile
71. Tîrdür penbe anâ amâcdur
Penbe-güster deste-i hallâcdur
72. Câhile bir tîr-i mâr-ı zehr-nâk
Hem lu‘âbı kâmile tiryâk-ı pâk
73. Zülfikâr-ı Hayderî-âsâ dü-şakķ
Tîğ-i cevherdâr-ı şâmîden edakķ
74. Şâhibi anı kesüp biçmekdedür
Kendisi âb-ı hayât içmekdedür
75. İdemez vaşfın edâ kilik ü midâd
Eylese verziş ilâ yevmü’t-tenâd
76. Ol ‘Utârid fitnatuñ k’ide beyân
Oluruz ‘irfânına ahsent-ħ’ân
77. Yazdur vaşfında anuñ bir kitâb
K’ide bu mestüreden ref‘-i hicâb
78. Hâll-i îhâm eyleyen ‘izzü’n-nür
Fazlı altun hall-ile imzalanur
79. Çünkü zâhir oldı mânend-i ‘alem
N’ola mâhir olsa vaşfında kalem
80. Ol kalem kim vaşf-ı zıllu’llâh ide
Verziş-i tahrîr-i medħ-i şâh ide
81. Nice şeh pîrâye-i tâc ü nigîn
Nice şeh sermâye-i rüy-ı zemîn

[48°]

82. *Mālik-i seyf ü kalem kehfü'l-‘ibād
Rūh-ı ‘ālem Ḥāzret-i Sultān Murād*
83. *Bir mücāhid fī-sebīllāhdur
Ḥāne-süz-ı düşmen-i gümrāhdur*
84. *Ref‘-i bid‘atde idüp iqdām-ı tām
Emr-i bi'l-ma‘rūfdur kārı müdām*
85. *Nehy-i müinker kıldı ber-vefk-i kitāb
Oldı hum-ı reng-rez zarf-ı şarāb*
86. *İhtisāb-ı Hüsrev ü ‘ālī-neseb
‘Ālem içre bī-edeb kor mu ‘aceb*
87. *Himmet-i hākān-ı mevfuru’s-su‘ūd
Eşkırıyāyı itdi ma‘dūmu’l-vucūd*
88. *Zālīme vırmez amān ol dād-ger
Ehl-i Ḥaqq’a lutf ider dünyā kadar*
89. *Çeşm-i şahs-ı fitne-i āhır-zamān
Pās-ı ‘adliyle ğunūde der-amān*
90. *Destine alsa kemān şāh-ı şehīm
Cān-ı haşm olur hadengiyle sehīm*
91. *Şāhid-i ‘adl şeh-i deryā-yı kerem
İndirās-ı düde-i cevır ü sitem*
92. *Emr iderse pādişāh-ı Cem-cenāb
İderüz her fende te’līf-i kitāb*
93. *Pādişāhā hālūme eyle niğāh
Ḥvār u zārem bī-kes ü bī-dest-ğāh*
94. ***Mevcīyem** ihsānuḥuḥ cūyendesı
Kapunuḥ pencāh sāle bendesı*
95. *Ebr-i efzālūḥ olursa āb-pāş
Ravza-i ümmüdüm eyler intı‘āş*
96. *Āfitāb-ı zerre-perversin şehā
Bir nazarla kadriüm it reşk-i Sühā*

97. İdelüm bu mertebeyle iktifâ
Kârumuz şâha du‘â olsun du‘â
98. Eyle yâ Rab pâdişâhu ber-devâm
Bi’n-nebiyyü’l-Muştafâ hayru’l-enâm

SONUÇ

Asıl adı Mehmed olan Mevcî 17. yy şairlerindendir. Çeşitli devlet görevlerinde bulunan Mevcî, çıraklık payesiyle vezirlik makamına kadar yükselmiş, h. 1053/ m. 1643’te vefat etmiştir. Şairin şu ana kadar tespit edilebilen *Nazmü’l-Habîb Fî-Nushû’l-Lebîb* adlı bir mesnevisi, *Nesebnâme-i Habîb-i Hudâ* adlı 78 beyitlik Farsça nesebnâmesi ve *Kasîde-i Kalemîyye* ile *Kasîde-i Heremîyye* adlı mesnevi nazım şekli ile yazılmış iki şiiri bulunmaktadır.

Mevcî’nin çalışmaya konu olan mesnevilerinden ilki *Kasîde-i Heremîyye* adlı yaşlılığın konu edildiği bir eserdir. 44 beyitten oluşan eserde yaşlılığın insanda meydana getirdiği değişimler üzerinde durulmuş, gençliğin ve zamanın önemi vurgulanmıştır. Şair öncelikle yaşlılığın insanda meydana getirdiği saçların beyazlaması, ellerin titremesi, kulakların duymaması, gözlerin bozulması, yüzde çizgiler oluşması gibi fiziksel değişimleri sıralamış ve bu halleri gençlikteki sağlıklı günlerle kıyaslamıştır. Sonrasında ise gençliğin ve gençlik eğlencelerinin gelip geçiciliğini, asıl olanın Allah’a ibadet ve ihlas olduğunu vurgulamıştır. Hafif bahrinin *fe’îlâtün mefâ’ilün fe’ilün* kalıbıyla kaleme alınan eserde vasl, imale ve zihaf gibi vezin kusurları bulunmaktadır. Şiirde kafiye-i mürdefe, kafiye-i mücerrede, kafiye-i mukayyede, kafiye-i müessese gibi farklı kafiye çeşitleri kullanılmıştır. Redif olarak genellikle ekler tercih edilmekle birlikte sözcük bazında da rediflerin kullanıldığı görülmüştür.

Mevcî’nin diğer mesnevisi olan *Kasîde-i Kalemîyye* 98 beyit olup nesib kısmı kalemin sorulduğu bir lügaz olarak düzenlenmiştir. Nesib bölümünde kalem, şekli, işlevi gibi özelliklerden yola çıkılarak çeşitli tasvirler altında anlatılmış, yer yer kişileştirilmiştir. Sonunda ise padişahın vasıflarını yazmada bir araç olarak gösterilmiştir. Eserde dönemin padişahı Sultan IV. Murad’ın övgüsü bulunmaktadır. *Kasîde-i Kalemîyye*, şairin padişah için duada bulunduğu ve kendisi için ihsan istediği dua bölümü ile sona ermektedir. Eser remel bahrinin *fâ’îlâtün fâ’îlâtün fâ’îlün* kalıbı ile kaleme alınmıştır. Bununla birlikte vezinde vasl ve imale bulunmaktadır. Eserde kafiye-i mürdefe, kafiye-i mukayyede, kafiye-i müessese, kafiye-i mücerrede gibi farklı kafiye çeşitleri

kullanılmıştır. Bunun yanında ek ve sözcük düzeyinde redifler bulunmaktadır.

Her iki şiir de kasîde olarak başlıklandırılmış olmakla birlikte uyak düzenleri mesnevininki gibidir. Bu nedenle çalışmamızda bu iki şiir mesnevi olarak değerlendirilmiştir. Şiirlerin kasîde olarak isimlendirilmelerinde konu esas alınarak böyle bir başlıklandırmaya gidilmiş olması ihtimal dâhilindedir.

KAYNAKÇA

ABDULKADİROĞLU, Abdulkerim (1999). *Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyli Zübdetü'l-Eş'ar*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

DİLÇİN, Cem (1999). Fuzûlî'nin Nesib Bölümü "Lugaz" Olan Bir Kasîdesi, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafyaya Dergisi*, Cilt: 39, Sayı: 1-2, s.79-86.

GENÇ, Mehmet (2006), "Mukâtaa", *TDVİA*, C.31, s.129-132.

İPEKTEN, Haluk (2015). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergah Yayınları.

KAPLAN, Yunus (2014). "Mevcî, Defterdar Mehmed Paşa", *TEİS*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mevci-defterdar-mehmed-pasa> (Erişim Tarihi: 17/09/2020).

KARTAL, Ahmet (2013). *Doğunun Uzun Hikayesi (Türk Edebiyatında Mesnevi)*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.

KARTAL, Ahmet (2007). "Eski Türk Edebiyatında Mesnevi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Sayı:10, s.353-432.

KAYABAŞI, Bekir (1997). *Kâf-zâde Fâ'izi'nin Zübdetü'l-Eş'âr'ı*, Doktora Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı.

KUTLAR, Fatma Sabiha (2000). "Mesnevi Nazım Şekline Genel Bir Bakış ve Türk Edebiyatında Mesnevi Araştırmalarıyla İlgili Bir Kaynakça Denemesi", *Türkbilig*, Sayı 1, s.102-157.

Mecmua, Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi No:438.

Mehmed Süreyya (1996). (Haz. Keskin, Mustafa vd.), *Sicill-i Osmamî yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye*, C.IV/I, İstanbul: Sebil Yayınevi.

PAKALIN, Mehmet Zeki(1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.I-II, İstanbul: MEB Yayınları.

- SARAÇ, M. A. Yekta (2014). *Klasik Edebiyat Bilgisi-Biçim-Ölçü-Kafiye*, İstanbul: Bilimevi Basın Yayın.
- TAŞ, Hakan (2008). “Klasik Türk Şiirinde Türkçe Sözcüklerde Med”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 19, İstanbul, s. 143-156.
- ÜNVER, İsmail (2004). “Mesnevi”, *TDVİA*, C. 29, s.322-324.
- YILMAZER, Ziya (2003). *Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadrî) Efendi Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İnternet Kaynakları

- e3arabi.com, (21.12.2020). من أذر قد أعذر. <https://e3arabi.com/?p=734148> [Erişim Tarihi: 24.07.2021].